

УДК 323.3

Ротар Н. Ю.

**ЧЕРНІВЕЦЬКА ІДЕНТИФІКАЦІЙНА МАТРИЦЯ ПОЧАТКУ 1990-Х РР.:
ГРОМАДЯНСЬКИЙ ТА МАКРОПОЛІТИЧНИЙ ВИМІРИ**

Здійснений аналіз ідентичностей чернівецької громади початку 90-х рр. ХХ ст. вказує на те, що ідентифікаційно «Ми» (чернівчани) – це невід’ємна частина України, буковинці, українське населення краю, унікальні, толерантні. Апелювання до історичного минулого у процесі ствердження нових політичних ідентичностей макрорівня вказує на те, що для чернівецької громади відбувалася реконструкція ідентичностей, яка супроводжувалася елементами кризи. Адаже переосмислення політичних ідентичностей чернівецької громади на початку 90-х рр. ХХ ст. відбувалося під впливом історично сформованих в суспільстві ціннісних систем, які зазнавали реконструкції в умовах відновлення української державності.

Ключові слова: політичні ідентичності, громадянські ідентичності, макрополітичні ідентичності, чернівецька громада, політичне свято, референдум.

Rotar N. Yu. Chernivtsi identity matrix of the early 1990s: civil and macro-political measurement.

Проведений аналіз ідентичностей черновицького союзу початку 1990-х рр. вказує на те, що ідентифікаційно «Ми» (черновчане) – це неотъемлемая часть Украины, буковинцы, украинское население края, уникальные, терпимые. Апеллирование к историческому прошлому в процессе утверждения новых политических идентичностей макроуровня указывает на то, что для черновицкого союзу происходила реконструкция идентичности, которая сопровождалась элементами кризиса. На это указывает то, что переосмысление политических идентичностей черновицкой общины в начале 1990-х рр. происходило под влиянием исторически сложившихся в обществе ценностных систем, которые подвергались реконструкции в условиях восстановления украинской государственности.

Ключевые слова: политические идентичности, гражданские идентичности, макрополитические идентичности, черновицкое сообщество, политический праздник, референдум.

Rotar N. Yu. Chernivtsi identity matrix of the early 1990s: Civil and macro-policy measure.

The analysis of community identities Chernivtsi beginning of the 1990s. indicates that the identification of We (Chernivtsi) is an integral part of Ukraine, bukovintsy, Ukrainian population of the region, unique, tolerant. Appealing to the historical past in the process of approving new political identities of macrolevel indicates that the Chernivtsi community identity reconstruction took place, which was accompanied by elements of the crisis. This is indicated by the fact that rethinking of political identities of Chernivtsi community in the early 1990th occurred under the influence of the historical society value systems, which were undergoing renovation in restoring Ukrainian statehood.

Key words: political identity, civic identity, the identity of macro-policy, Chernivtsi community, political party, referendum.

Початок 1990-х рр. для України був періодом, коли політичні трансформації макрополітичного рівня вимагали від кожного громадянина самоідентифікуватися в нових політичних координатах. Неминуча криза ідентичностей, якою супроводжуються суспільно-політичні трансформації, актуалізувала необхідність генерування значимих для молоді

Української Держави орієнтирів та смислів, що визначатимуть пріоритети та до певної міри динаміку розвитку країни у середньостроковій перспективі. Найважливішими зрізами нових політичних ідентичностей були для початку 1990-х громадянський та макрополітичний.

Виокремлення макрополітичного виміру політичної ідентичності як сукупності різних способів ідентифікації з державою – макрополітичною спільнотою – не викликає заперечень серед науковців. Проте поняття «громадянська ідентичність» є предметом дискусій відносно того, наскільки доречним та необхідним є його відокремлення в умовах неповного розмежування держави та громадянського суспільства від «макрополітичної ідентичності», яка маркується через «державу», та «національної ідентичності», коли маркування відбувається через «політичну націю» [14, с. 12–14]. Вважаємо, що на початковому етапі політичних трансформацій саме громадянська самоідентифікація є відображенням рівня солідарної підтримки конкретних суспільно-значимих цілей. Згодом формується основа громадянської ідентичності як потенційна можливість та впевненість громадян в здатності впливати на процес ухвалення політичних рішень, тобто підтримка суспільно-значимих цілей шляхом використання різних форм політичної участі.

У сучасній політичній науці відбувається зростання інтересу до дослідження політичних ідентичностей. Проте у більшості з них, по-перше, фокусується увага на дослідженні виключно партійних чи ідеологічних вимірів політичних ідентичностей; по-друге, дослідження регіональних, конфесійних, мовних, етнічних ідентичностей тощо не вписується в концепт політичних ідентичностей у широкому сенсі; по-третє, поза увагою дослідників залишаються політичні ідентичності локальних спільнот. Метою даної статті є дослідження громадянського та макрополітичного вимірів чернівецької ідентифікаційної матриці на початку 90-х рр. ХХ ст. в контексті проблеми кризи/реконструкції політичних ідентичностей в умовах початку постсоціалістичних трансформацій.

У дослідженні ми виходили з того, що політична ідентичність є комплексом ідейно-політичних орієнтацій та переваг, якими суб'єкти політичного процесу наділяють себе та одне одного в процесі комунікації та передбачає ототожнення носія політичної ідентичності з тим чи іншим політичним співтовариством. Будь-яка колективна ідентичність, будучи соціальною за своєю природою, може бути наділена політичною якістю. Зважаючи на те, що політична ідентичність як сукупність уявлень про ідейні орієнтації, політичні переваги та інтереси політичних акторів є маркером політичної суб'єктності, ми пропонуємо розуміти модель чернівецької політичної ідентифікаційної матриці як сукупність колективних ідентичностей – громадянських, макрополітичних, ідеологічних, партійних, етнонаціональних, конфесійних, мовних, культурних, локальних, професійних, корпоративних, мережевих, які пов'язані між собою системою взаємовпливів та можуть бути політизовані залежно від інтересів носіїв цієї ідентичності.

Для періоду 1991–1994 рр. подіями-маркерами, які дозволяють визначити зміст та наповненість громадянських ідентичностей населення міста, є референдуми і опитування 1991 р. та ставлення до утвореного в Москві ДКНС. Актуалізація громадянської самоідентифікації як рівня солідарної підтримки суспільно-значимих цілей, викладених у декларації про державний суверенітет у січні-березні 1993 р. відбувалася переважно на вербальному рівні. Місцевий суспільно-політичний дискурс періоду січня-березня 1991 р., представлений такими маркерами-ідеологемами, навколо яких відбувалися процеси політичної ідентифікації чернівчан:

- ✓ «Обраний Україною шлях до повноцінного суверенітету – єдина наша надія на краще життя» (Буковинський Комітет Громадської Згоди, В. Павлюк) [13].
- ✓ «Майбутнє України мені бачиться лише в складі Союзу держав. Народ має право вирішувати, чи голосувати йому за новий союз, чи ні» (М. Федорук) [13].
- ✓ «Підтримуючи ідею підписання нового Союзного договору, ... у зв'язку з територіальними домаганнями з боку республіки Молдова» (збори народних депутатів Чернівецької області всіх рівнів) [25].

Дані, наведені у таблиці 1, наочно демонструють, що активна модель ствердження громадянських ідентичностей була характерна для 75,1 % виборців, що на 13,1 % менше, ніж середній показник по Чернівецькій області.

Таблиця 1

**Політична активність населення м. Чернівці
на референдумі 17 березня 1991 р.**

Райони м. Чернівці	Всього виборців	Взяли участь у голосуванні
Ленінський район	108027	79390 (73,4 %)
Першотравневий район	48091	36708 (76,3 %)
Садгірський район	20205	16380 (81 %)
Разом по місту	176323	132478 (75,1 %)

Джерело: [29].

Стверджуючи свої громадянські ідентичності шляхом відповіді на питання «Чи вважаєте Ви необхідним збереження Союзу Радянських Соціалістичних Республік як оновленої федерації рівноправних суверенних республік, в якій повною мірою гарантуються права і свободи людини будь-якої національності?» (табл. 2), 48,9 % виборців м. Чернівці вказали на те, що вони ідентифікують себе з позицією «Обраний Україною шлях до повноцінного суверенітету – єдина наша надія на краще життя», що на 1,3 % більше тих, хто ідентифікує себе з ідеєю оновленого Союзу.

Таблиця 2

Підсумки Всесоюзного референдуму і республіканського опитування

Назва районів	Взяли участь у голосуванні (у % до загальної кількості занесених до списків)	Відповіли на запитання Всесоюзного референдуму (у %)		Відповіли на запитання республіканського опитування (у %)	
		«ТА К»	«НІ»	«ТА К»	«НІ»
Ленінський	73,4	51,0	46,1	82,1	15,4
Першотравневий	76,3	54,1	43,1	80,4	17,1
Садгірський	81,0	37,7	57,5	73,9	22,2
По місту	75,1	47,6	48,9	78,8	18,23
По області	88,2	60,7	35,9	83,1	13,9

Джерело: [27].

Ще наочніше ствердження суверенних громадянських ідентичностей фіксується у результатах опитування населення УРСР, у якому давалася відповідь на питання «Чи згодні Ви з тим, що Україна має бути у складі Союзу радянських суверенних держав на засадах Декларації про державний суверенітет України» – 78,8 % виборців, для яких була характерна активна модель громадянської ідентифікації, дали схвальну відповідь. Отже, всесоюзний референдум та республіканське опитування 17 березня 1991 р. вказують на кризу ідентичності, зміст якої визначався такою суспільно-значимою метою, як збереження та оновлення СРСР та ствердження нових ідентичностей, де *Ми* – це:

- ✓ «Представники демократичних партій, рухів і громадських організацій»;
- ✓ «Демократія і повний державний суверенітет України, побудова самостійної правової

держави, суб'єкта міжнародних відносин, відповідно до Декларації про державний суверенітет України»;

- ✓ «... за ліквідацію монополії КПУ на владу та націоналізацію її незаконно нажитого майна»;
- ✓ «... за роздержавлення власності і рівноправність її форм, за ринкову економіку та соціальну захищеність громадян»;
- ✓ «... за національне та духовне відродження, за вільний розвиток людської особистості» [24].

Відповідно, *Вони* – це Кремль, Союзний договір, імперія, центральна влада: «На заваді в досягненні нашої мети стоять намагання *Кремля* нав'язати народам так званий *Союзний договір*, тобто *підновлену імперію* з надзвичайними повноваженнями *центральної влади*» [24].

Прискорив процес ствердження нових громадянських ідентичностей у чернівчан факт державного перевороту, який «члени Демократичної партії України зустріли зі спокоєм та гідністю», констатуючи, що «автори цієї затії ... не відчують, наскільки глибоко проникло коріння демократії та пробудження у свідомість народів країни» [17]. Звертаючись до чернівчан 20 серпня 1991 р., виконком Чернівецької міської ради народних депутатів констатував, що «жителі міста, робітники, інтелігенція, люди різних національностей, віросповідань і політичних поглядів, керуючись здоровим глуздом, опираючись на традиції дружби і взаєморозуміння прагнуть не допустити необдуманих поспішних дій і вчинків, які б могли привести до трагічних наслідків, дестабілізації обстановки, дальшого розбалансування і так нестабільної економіки» [16].

Варто вказати на те, що окрім вербального рівня ствердження нових політичних ідентичностей був використаний і фізичний. Зокрема, 22 серпня 1991 р. біля міської ратуші силами демократичних організацій краю відбулося пікетування. На плакатах були написи: «Демократію врятували демократи, а комуністи сиділи з лопухах», «Єльцин! Ми з Тобою!». «Хунту за ґрати!», «Газети «Радянська Буковина» і «Буковинське віче є органами ГКЧП» та інші [28].

Свідченням того, що нові громадянські ідентичності не були випадковою подією реакцією, а до певної міри відображенням реконструкції історичного минулого в масовій свідомості, є результати всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р., на якому відбулося підтвердження Акту проголошення незалежності України. Напередодні понад 80 % опитаних чернівчан вирішили прийти на виборчі дільниці 1 грудня, і лише 3 % мали намір проігнорувати участь у голосуванні. Про свою підтримку проголошення незалежності України заявили 72 %, і тільки 8 % – ні [30]. Ці наміри були підтвержені на практиці (табл. 3), хоча на території міста напередодні самого референдуму поширювалися «листівки якогось українського антифашистського руху опору та інших громадко-політичних угруповань про бойкотування референдуму», у яких лунали заклики до непідтвердження Акту проголошення незалежності України, оскільки це призведе до «територіального розподілу області» [15].

Таблиця 3

**Результати Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р.
у м. Чернівці**

№		Ленінський район	Першотравневий район	Садгірський район	Місто Чернівці
1	Загальна кількість громадян, які	108840	49319	20057	178216

	мають право брати участь у всеукраїнському референдумі				
2	Кількість громадян, які одержали бюлетені	86548	39834	17276	143658 (80,6 %)
3	Кількість громадян, які взяли участь у голосуванні	86479	39811	17272	143562 (80,55 %)
4	Кількість громадян, які відповіли «Так, підтверджую»	78424	35759	16506	130689 (73,33 % – від заг. к-ті виборців; 90,9 % – від к-ті виборців, що одержали бюлетені)
5	Кількість громадян, які відповіли «Ні, не підтверджую»	5941	2843	402	9186 (6,39 % – від к-ті виборців, що одержали бюлетені)
6	Кількість бюлетенів, визнаних недійсними	2114	1209	364	3687 (2,56)

Джерело: Складено та розраховано за [7–9].

Важливою особливістю формування нових громадянських ідентичностей чернівчан є на нашу думку те, що предметом грудневого референдуму був Акт проголошення незалежності України, і як видно з таблиці 3, 90,9 % тих, що проголосували, ідентифікували себе з ідеєю незалежності.

Отже, події-макрери, які дозволили нам виявити та охарактеризувати базові риси громадянської ідентичності чернівчан, вказують на те, що вони виконали свою основну функцію з послаблення старих пріоритетів і симпатій та формування нового змістовного наповнення громадянської ідентичності – ідейного об'єднання чернівецької громади навколо ідеї державного суверенітету. Проте у період 1992–1994 рр. не відбулося розгортання громадянської ідентичності, тобто не було підстав для формування впевненості громадян у здатності впливати на процес ухвалення політичних рішень шляхом використання різних форм політичної участі. Не відбулося якісного наповнення актуалізованих та стверджених громадянських ідентичностей, які здатні консолідувати спільноти будь-якого масштабу. Саме тому не видається можливим говорити про активне позиціонування та позитивну

динаміку використання громадянської ідентичності населенням м. Чернівці в політичному процесі.

Не менш важливим виміром процесу формування нових політичних ідентичностей є зміст макрополітичної ідентичності, яка розуміється нами як сукупність різних способів ідентифікації з державою як макрополітичною спільнотою. Зважаючи на те, що для періоду початку 1990-х рр. достатньо складно визначити маркери макрополітичної ідентичностей, ми пропонуємо проаналізувати її за допомогою звернення до актуалізації досвіду політичних перетворень, який існував у минулому. Насамперед, маємо на увазі Буковинське віче (1918 р.) та Злуку УНР та ЗУНР (1919 р.), які є маркерами української державності та починаючи з 1989 р. поступово почали набувати статусу нового політичного свята.

Вперше свято Буковинського віча відзначалося у 1989 р., за оцінками журналістів «скромно» – активісти Асоціації товариства «Оберіг» та Асоціації молодих істориків зібралися в тодішньому Будинку політосвіти та провели науково-практичну конференцію [10, с. 1]. Поступово, до середини 90-х рр. ХХ ст., 3 листопада як день Буковинського віча набуває усіх ознак політичного свята – 3 листопада, «виходячи із виробничих можливостей» оголошується «неробочим днем з подальшим відпрацюванням у інший вихідний» [6], ставиться питання про необхідність «перейти від таких разових оголошень до надання цій даті законодавчим шляхом статусу регіонального свята – Дня возз'єднання чи Дня соборності» [5], активно проводяться масові заходи, ініційовані регіонально владою (збори у трудових колективах, концерти, урочисті збори), тематичні уроки в школах, активно використовується українська регіональна та місцева символіка, надходять вітання від Президента України та Голови ВРУ, у ЗМІ друкуються історико-аналітичні статті.

Магістральний напрям смислового наповнення дискурсу Буковинського віча як нового політичного свята на сторінках регіональних періодичних видань фіксується у його базових характеристиках. В офіційному дискурсі наголошувалося на тому, що Буковинське народне віче – це «акт державного самовизначення українського населення Буковини» [19], «знаменне свято» [11], важливий крок «на шляху відродження Української соборної держави» [20]. Особливістю офіційної позиції в оцінці буковинського віча було те, що до 1995 р. – часу, коли окреслилися перспективи розв'язання проблеми українсько-румунських відносин, в офіційних промовах не згадувалася позиція румунської частини населення м. Чернівці щодо рішень буковинського віча.

Важливими, на нашу думку? є й громадські оцінки Буковинського віча. Нами зафіксовано, що на шпальтах регіональних ЗМІ постійно висвітлювалося схвальне ставлення інституціоналізованих суб'єктів політичного процесу – політичних партій, громадських, насамперед проукраїнських організацій, ухвал Буковинського віча та факту святкування. Водночас, тільки одного разу, у 1991 р. на сторінках «Буковинського віча», газети, перший номер якої вийшов 3 листопада 1990 р., були оприлюднені позиції мешканців м. Чернівці щодо результатів волевиявлення 1918 р., які є діаметрально протилежними. З 14 наведених суджень 13 можна вкласти в позицію «... рішення тоді народ прийняв правильне» і тільки одне зводилося до твердження: «Про Буковинське віче не знаю і знати не хочу. Це румунська земля. І про яке приєднання до України можна було б говорити?» [34]. Отже, можна стверджувати, що існування двох протилежних оцінок однієї події, яка стала політичним святом, неминуче актуалізувало потребу конструювання й поширення образу *Ми* серед мешканців чернівецької громади:

- ✓ Ми – це «буковинці, люди різного віку, переконань, національностей, маємо свято дотримуватись заповіданих ухвалою Буковинського народного віча, випробуваних віками славних традицій братерства, дружби, доброзичливості й злагоди у спільному житті і праці всіх народів, які здавна заселяють буковинський край» [11].
- ✓ Ми – це «українське населення краю», яке «з повагою ставиться до своїх сусідів і прагне підтримувати з ними добрі стосунки на засадах взаємної поваги. Ці традиції треба зберігати і розвивати» [3, с. 3].

- ✓ Ми – чернівчани: «Чернівці таки стали центром суверенної української влади в Буковинському краї» [22].
- ✓ Ми – «одні-єдині в цьому світі, ми – неповторні. І тільки від нас залежить головний зміст цієї неповторності. В чому він? ... Наша неповторність не в сумнівних рисах менталітету, а в спроможності в складні історичні часи зробити твердий вибір – як і тоді на буковинському вічі ...» [5].
- ✓ Ми – вміємо захищати свої права: «Рішення румунської конституанти викликали гострий протест із боку українців. Збори студентських товариств «Союз», «Січ», «Запороже» та «Православна академія» кваліфікували ці рішення як «грубе зневажання прав українського народу, імперіалістичне зазіхання румунських шовіністичних кіл і грубу провокацію» [21, 5 листопада. – № 45. – С. 1].

Образ *Вони* розкривається через категорії «румунська національна рада» [21, 5 листопада. – № 45. – С. 1] та «румунські шовіністичні кола краю» [1, с. 3]. Хоча, дотримуючись об'єктивності у висвітленні історичних подій, регіональні ЗМІ не приховували, що окрім *Вони-Вороги* є й *Вони-Інші* – «демократична частина румунських кіл на Буковині на чолі з Аурелом Ончулом» [1, с. 3], яка визнала рішення Буковинського віча. Таким чином, етнічний фактор формування дихотомії *М – Вони*, який, на перший погляд може здатися єдиним у формуванні нових політичних ідентичностей, доповнюється фактором політичних орієнтацій буковинських політиків, серед яких базовим є фактор демократії.

Особливо важливим, на нашу думку, є визначення співвідношення маркерів всеукраїнської та регіональної ідентифікації. Аналіз матеріалів, опублікованих в чернівецьких ЗМІ, засвідчив, що формування всеукраїнської ідентичності забезпечувалося використанням маркеру *єдність* («... крайове віче яскраво задекларувало волю українців до єдності з власним народом, до прилучення української частини Буковини до інших українських земель. В цьому й полягає історичне значення віча 3 листопада 1918 р.» [21, 12 листопада. – № 46. – С. 5]), а регіональної – маркером *буковинське українство* («Прийняття вічем доленосної ухвали про приєднання західноукраїнських земель до історичної Батьківщини не було випадковою чи стихійною подією. Воно стало закономірним результатом усього попереднього розвитку буковинського українства, починаючи з 1848 р.» [21, 29 жовтня. – № 44. – С. 1]).

Не менш важливим для м. Чернівці є ще одне політичне свято – День соборності України. Незважаючи на те, що тільки 21 січня 1999 р. Президент України Л. Кучма видав указ «Про День соборності України», у м. Чернівці про цей день як пам'ятну дату почали говорити набагато раніше – чернівчани отримали офіційне привітання з Днем соборності України на два роки раніше, ніж воно набуло статусу офіційного всеукраїнського свята. 22 січня 1997 р. голова ЧОДА Г. Філіпчук, вітаючи мешканців міста та області, наголошував, що січневі події 1919 року мають водночас актуальну проєкцію на сьогодні, підтверджуючи, що декларативна незалежність має бути обов'язково підкріплена незалежністю реальною, що базується, насамперед, на могутності економічній.

Вдаючись до загальної характеристики Дня соборності України, чернівецькі ЗМІ використовували набагато більше епітетів та метафоричних образів, ніж при характеристиці свята Буковинського віча. При чому це характерно як для журналістів («історичні дати, до яких він [український народ] ставиться з пієтетом» [12, с. 1]), так і для фахівців-істориків («Цього року виповнюється 77 років цій знаменній події, проте на офіційному рівні щось не помітно бажання її відзначати. І це не дивно: в радянські часи це свято замовчувалось, натомість відзначалася інша дата – 17 вересня» [4]; «це найсвітліша, найвеличніша подія з історії українського народу» [23];) та офіційних осіб («... український народ відзначає знаменну дату своєї героїчної історії» [31]).

Медійний дискурс соборності України, особливо на початку 90-х рр. ХХ ст., був насичений апеляцією до символів. Факт проголошення злуки оцінювався як факт

возз'єднання, який «мав глибоке символічне, моральне значення» [2], а сама дата, яка має глибоку символіку, засвідчуючи послідовність прагнень і дій багатьох поколінь борців за волю і незалежність, за соборність і неподільність українського народу має вказувати, у якому напрямку мають розвиватися політичні події в місті, області та Україні.

Специфікою позначений і процес означення *Ми*. Якщо *Ми* в структурі свята Буковинського віча є позитивним та стверджувальним, то в структурі Дня соборності України *Ми* є розмитим, звуженим та невпевненим:

- ✓ Ми – гноблені: «Століття неволі зробили свою чорну справу – народ віддав сили на зміцнення чужих імперій, виснажувався на полях поміщиків-чужинців, стікав кров'ю у війнах, що велися за розширення імперій-пригноблювачок» [26].
- ✓ Ми – це «просвітяни»: «22 січня у театрі імені О. Кобилянської відбувся святковий концерт з нагоди акту Злуки, зорганізований обласною організацією Товариства української мови ім. Т. Шевченка – «Просвіта» [18].
- ✓ Ми – це традиції: «... значною мірою завдяки традиційному потягу до соборності зараз вдається зберегти територіальну єдність держави» [4].

Водночас, образ *Ми* є принципово протилежним образу *Вони*, який об'єднує іноземних поневолювачів («Іноземні поневолювачі робили все для того, щоби стерти в українців пам'ять про власну державність, виховати почуття другосортності, перетворити нащадків славного козацтва на лакузів-«козачків», що прислугують біля панського столу» [26, с. 1]), конкретизується російським царем та австрійським цисарем («Скільки українців назавжди залишилося на сопках Маньчжурії під час безглуздої російсько-японської війни, скільки наших земляків загинуло на землях Італії, котру хотів підкорити австрійській цисар ...» [26, с. 1]) та поглиблюється принципами політичної діяльності, які використовували *Вони* («Виходячи з відомого принципу «поділяй і володарюй», вони намагалися протиставити українців Наддніпрянщини галичанам та буковинцям, до того ж роз'єднати і пересварити між собою українців, котрі жили в Австро-Угорщині» [26, с. 1]; «Українській народ завжди прагнув до возз'єднання, проте цьому прагненню перешкоджали ті, хто панував на землях України» [26, с. 1]). Отже, якщо в структурі політичного свята Буковинського віча *Вони-Вороги* (румунська частина населення, що не підтримує української державності) та *Вони-Інші* (румунські демократи) фігурують як відносно нейтральні суб'єкти, то в структурі політичного свята Дня соборності України всі *Вони* наділяються усіма ознаками *Ворога*.

Медійний дискурс Дня соборності України позначений постійною актуалізацією трьох вимірів політичного – минулого, сьогодення, майбутнього. Образ минулого насичений трагізмом («Віками був роз'єднаний український народ» [26, с. 1]; «Царизм, як відомо, заперечував існування окремої української нації ... Протягом довгого часу, майже до кінця першої світової війни етнічне ім'я українців було відсутнє і в австрійській офіційній термінології» [26, с. 1]), який не повинен повторитися в сьогоденні чи майбутньому – «... в історії своїй маємо і Богдана Хмельницького, і Івана Мазепу, і 22 січня 1918 і 1919 років. Але через 75 років ..., на другому році нашої нинішньої державності Україну знову тягнуть у якісь союзи. Тягнуть і чужі, що не дивує, але тягнуть і свої ...» [33].

Образ сьогодення через звернення до Дня соборності України починає вимальовуватися тільки з 1997 р., часу, коли в країні починають неприховано стверджуватися елементи авторитарного політичного режиму, поглиблюються кризові явища в соціально-економічній сфері функціонування українського суспільства. Наприклад, у 1996 р. на сторінках «Молодого буковинця» читаємо: «Ювілей Злуки відзначається цього року в дуже складних обставинах. Замість обіцяних реформ в інтересах народу повною ходю шаленіє «прихватизація», все більше людей відчувають себе пограбованими й ошуканими. Починається наступ на свободу слова, з ефіру знімається популярна аналітична телепередача. А де силою закривають рот, там добра чекати не доводиться» [4]; «Протиставлення Сходу і Заходу України ніколи нічого доброго народові не приносила, навпаки, воно тягнуло за собою великі біди» [4]. Отже, стверджуючи одним реченням

важливість «ювілею злуки», наголошується, що ідея соборності та єднання не передбачала ані недемократичних форм влади, ані протиставлення між різними регіонами країни.

Найбільш оптимістичним є образ політичного майбутнього. Формуючи його, чернівецькі ЗМІ стверджують, що Ми «... обов'язково матимемо не тільки справжні календарі українські, де наші свята будуть красними днями, досягнемо більше – розбудовану незалежну державу» [32], а День Соборності України «... впливав, впливає і буде впливати на формування національної свідомості українського народу, а увійшовши в його історичну пам'ять, збагативши нас історичним досвідом, допоможе продовжити новітню сторінку боротьби за національну державність...» [12, с. 3]. Особливо важливим є заклики, розміщені на шпальтах газет до осмислення минулого та міркування над майбутнім, які вказують на те, що, відзначаючи День Соборності, слід міркувати над майбутнім своєї держави.

Отже, макрополітичні ідентичності чернівчан початку 90-х рр. ХХ ст. вказують на те, що ідентифікаційно *Ми* (чернівчани) – це невід'ємна частина України, буковинці, українське населення краю, унікальні, толерантні. Апелювання до історичного минулого у процесі ствердження нових політичних ідентичностей макрорівня вказує на те, що для чернівецької громади відбувалася реконструкція ідентичностей, яка супроводжувалася елементами кризи. Адаже переосмислення політичних ідентичностей чернівецької громади на початку 90-х рр. ХХ ст. відбувалося під впливом історично сформованих в суспільстві ціннісних систем, які зазнавали реконструкції в умовах відновлення української державності. Достатньо чітке формулювання та відповідне позиціонування *Ми* дозволило широко визначити основні риси *Вони*, що поширювалися в офіційному, науковому та медійному дискурсах на території Чернівецької області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ботушанський В. «Віче» / В. Ботушанський // Буковинське віче. – 1992. – 3 листопада. – № 128–129. – С. 1, 3.
2. Ботушанський В. Надихаюча ідея соборності / В. Ботушанський // Буковинське віче. – 1990. – 3 листопада. – С. 1.
3. Буркут І. Демократична традиція віча / І. Буркут // Молодий буковинець. – 1991. – 2 листопада. – № 44. – С. 1, 3.
4. Буркут І. Забуте свято? / І. Буркут // Молодий буковинець. – 1996. – 19 січня. – № 4. – С. 1.
5. Бути в єдиній соборній Україні // Буковинське віче. – 1994. – 5 листопада. – № 84. – С. 1.
6. Вісті від ОДА // Чернівці. – 1997. – 31 жовтня. – № 44. – С. 1.
7. Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 року. Протокол Ленінської районної в місті Чернівці комісії з Всеукраїнського референдуму (Чернівецька область, Україна) про результати підрахунку голосів // ЧДОА. – Ф. 2923. Обласна комісія з всеукраїнського референдуму. – Оп. 2. – Спр. 1. – Арк. 2.
8. Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 року. Протокол Першотравневої районної в місті Чернівці комісії з Всеукраїнського референдуму (Чернівецька область, Україна) про результати підрахунку голосів // ЧДОА. – Ф. 2923. Обласна комісія з всеукраїнського референдуму. – Оп. 2. – Спр. 1. – Арк. 108.
9. Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 року. Протокол Садгірської районної в місті Чернівці комісії з Всеукраїнського референдуму (Чернівецька область, Україна) про результати підрахунку голосів // ЧДОА. – Ф. 2923. Обласна комісія з всеукраїнського референдуму. – Оп. 2. – Спр. 1. – Арк. 146.
10. Галиць Г. Свято єднання чи розбрату / Г. Галиць // Молодий буковинець. – 1990. – 4–11 листопада. – С. 1, 4.
11. Гнатишин І. Звернення до трудящих області з нагоди 73-ої річниці Буковинського віча / Іван Гнатишин // Буковинське віче – 1991. – 2 листопада. – С. 1.
12. Гришин-Гришук І. Соборна, вільна, самостійна / І. Гришин-Гришук // Буковинське віче. –

1993. – 23 січня. – № 9. – С. 1, 3
13. Договір: «За» і «Проти» // Чернівці. – 1991. – 21 лютого. – № 9. – С. 1
14. Дробижева Л. М. Государственная и этническая идентичность: выбор и подвижность / Л. М. Дробижева // Гражданские, этнические и религиозные идентичности в современной России ; отв. Ред. В. С. Магун. – М. : Изд-во ИС РАН, 2006. – С. 12–14.
15. Іван Гнатишин: «Потрібні злагода і взаєморозуміння» // Буковина. – 1991. – 30 листопада. – № 65/228. – С. 2.
16. Керуватися розумом, а не амбіціями. Виконком Чернівецької міської ради народних депутатів. 20 серпня. 14 година 30 хвилин // Чернівці. – 1991. – 20 серпня. – № 35. – С. 1.
17. Кияк Т. Відстояти демократію / Т. Кияк // Чернівці. – 1991. – 23 серпня. – № 35. – С. 1.
18. Кількома рядками // Молодий буковинець. – 1991. – 26 січня. – № 4. – С. 2.
19. Кравчук Л. Привітання мешканцям Чернівецької області з нагоди Дня Буковинського віча / Л. Кравчук // Буковинське віче. – 1991. – 2 листопада. – С. 1.
20. Кучма Л. Вітальна телеграма Президента України / Л. Кучма // Буковинське віче. – 1994. – 5 листопада. – № 84. – С. 1
21. Масан О. «Хочемо до України» – такою була одностайна воля буковинського народного віча 3 листопада 1918 р. / О. Масан // Чернівці. – 1993. – 29 жовтня. – № 44. – С. 1, 5; 5 листопада. – № 45. – С. 1; 12 листопада. – № 46. – С. 5.
22. Масан О. Прапори над Ратушею / О. Масан // Чернівці. – 1994. – 3 листопада. – № 45. – С. 1.
23. Масан О. У 1919 на Софійському майдані була Буковина / О. Масан // Молодий буковинець. – 1995. – 14–20 січня. – С. 1.
24. Ні – підновленій імперії . так – співдружності // Чернівці. – 15 березня. – № 15. – С. 1.
25. Оновленому Союзові – бути. Прес-група обкому Компартії України // Радянська Буковина. – 1991. – 7 березня. – № 46. – С. 2.
26. «Під України єднаймося прапор» // Чернівці. – 1991. – 19 січня. – № 4. – С. 1, 6.
27. Підсумки Всесоюзного референдуму і республіканського опитування. Чернівецька окружна комісія по проведенню референдуму і опитуванню населення // Радянська Буковина. – 1991. – 19 березня. – № 53. – С. 2.
28. Пікет біля ратуші // Чернівці. – 1991. – 23 серпня. – № 35. – С. 1.
29. Про підсумки голосування по референдуму 17 березня 1991 року у м. Чернівцях // Чернівці. – 1991. – 22 березня. – № 13. – С. 1.
30. Результати очима соціологів // Чернівці. – 1991. – 15 листопада. – № 46. – С. 3.
31. Філіпчук Г. Шановні країни! / Г. Філіпчук // Молодий буковинець. – 1997. – 22 січня. – № 6. – С. 1.
32. Шведак В. 22 січня – день єднання / В. Шведак // Молодий буковинець. – 1992. – 18 січня. – № 3. – С. 1.
33. Шведак В. Ми з'єднались, щоб не повернутись / В. Шведак // Молодий буковинець. – 1993. – 17–23 січня. – № 4. – С. 1.
34. Юрій Т. Голоси вічового майдану / Т. Юрій // Буковинське віче. – 1991. – 2 листопада. – С. 1.